

”DET BEROR PÅ”

Annemi Skerfving

Institutionen för Socialt arbete Stockholm Centrum
för psykiatriforskning KI och SLL

Olika perspektiv i synen på barnen

- *Riskperspektiv* – en riskgrupp för psykisk ohälsa, missbruk och andra problem. Genetiskt betingad sårbarhet; riskfaktorer och resiliens.
- *Barndomssociologiskt perspektiv* – kompetenta aktörer i sitt eget liv, utifrån de förutsättningar som ges i familjen och samhället.
- *Anhörigperspektiv* – egna personer, vars tillvaro präglas praktiskt och känslomässigt av föräldrarnas problem.

Internationell forskning i ett riskperspektiv

(Lagerberg-Sundelin 2000; Rutter 1990, 2006 m fl)

- **En riskgrupp** – ca 1 / 3 får psykiska/ psykosociala problem.
- Genetiskt betingad **sårbarhet**:
 - schizofreni: 10% vid en förälder; 35-40% vid två föräldrar
 - bi-polär störning 15-20%
 - depression 35-50%
- Genetiska faktorer bidrar, men är inte avgörande.
- Den **ackumulerade** mängden **riskfaktorer** och tillgången till **skyddande faktorer** avgör utvecklingen.

Barn till föräldrar som vårdats i slutenvård

Social rapport 2006, www.socialstyrelsen.se

- Fördubblad risk för psykisk ohälsa, skador av våld, missbruk jfr med normalpopulationen.
- Förhöjd risk för självmord/ självmordsförsök.
- Tonårsföräldraskap vanligare (särskilt flickor).
- Socioekonomiska faktorer påverkade alla resultat
- Långvarigt ekonomiskt bistånd var den främsta riskfaktorn (inte föräldrarnas psykiska ohälsa).
- De allra flesta hade klarat sig utan stora problem.

HUR MÅNGA BARN ÄR ANHÖRIGA?

Hjern & Manhica (2013) Barn som anhöriga

- Av barn födda 1987– 89 hade 7,8 procent minst en förälder som vårdats inneliggande på sjukhus på grund av psykisk sjukdom och/eller missbruk av alkohol eller narkotika, innan de hade fyllt arton år.
- Psykisk sjukdom hos föräldern var den vanligaste orsaken och berörde 5,7 procent av barnen
- Alkoholmissbruk 2,5 procent
- Narkotikamissbruk 1,5 procent.
- Under ett enskilt år har ca 26 000 barn minst en förälder som vårdats på sjukhus på grund av psykisk sjukdom eller missbruk.

Psykiatriin södra Stockholm

Skerfving (2006), Skerfving & Persson (2007)

- 1/3 av samtliga patienter var föräldrar
- 2/3 av föräldrarna var mödrar
- Mer än hälften av föräldrarna var ensamstående
- 1/3 av barnen bodde med ensamstående mödrar
- Bara 10% av föräldrarna hade vårdats inneliggande
- Depressioner (30%) och ångesttillstånd (20%) var de vanligaste diagnoserna.

Aktstudien familjer aktuella inom Soc, BUP o vuxenpsyk

- Familjer aktuella inom Soc, BUP, vux hade stora problem
- Nästan alla föräldrar var ensamstående mödrar.
- Med tiden allt större problem hos barnen

Teman i barnens berättelser

(Skerfving 2005)

- **Stigma** – känsla av att vara annorlunda och ensam
- **Svåra känslor** - skuld, skam, sorg, besvikelse, ilska
- **Ansvar** - omvänt föräldra-barnförhållande (jfr young carers)
- **Föräldrakonflikter** - skilsmässor och ”umgängesplikt”
- **Omsorgsbrist** – när ingen tar ansvar i familjen
- **Rädsla** – föräldern som två personer, ”Jekyll/Hyde”
- **Ambivalens eller avståndstagande** till föräldern
- **Oro** att föräldrarnas ska ta sitt liv
- **Egna suicidtankar** och suicidförsök.
- **Problem och trauman** i släkt nätverket.

Stigma

Ja, jag fick ju reda på ... jag kände alltid innan att det var bra jag som hade problem kring familjen. Att alla familjer hade det bra förutom jag. Sedan när jag väl kom hit så förstod jag ju att det faktiskt var andra familjer som hade det likadant. Det hade jag aldrig förstått. Det trodde jag aldrig. Det var bara jag och min bror som hade problem. När jag kom hit så jaha liksom, jag får höra att andra hade problem precis som jag. Det kändes jättebra faktiskt.

Flicka 16 år

Skam

- *Jo, han börjar bete sig konstigt och man liksom, och då överdriver han så mycket och han går ut på stan och gör en massa konstiga saker, och man vill helst inte egentligen typ säga...man känner typ sådär, att jag önskar att han inte var min pappa just vid dom tillfällena ..sådär/ .../ istället för att se nån annan, typ, göra nåt konstigt så tänker man såhär att "honom känner jag ju", det går inte att bara låtsas som att ingenting har hänt.. / Det värsta är ifall kompisar ser honom, liksom, prata konstigt och så säger dom kanske, att din pappa är...liksom...*

Flicka 13 år

Skuld

När mamma fick sin psykos så var mormor väldigt mycket för att ... hon ville inte att någon skulle säga att det var hennes fel, fast då var det lättare att skylla det på mig. Då ringde hon till både pappa och mig och sa att pappa borde inte ha skaffat barn med mamma, och så var det mitt fel också för jag "hade tvingat" mamma och köpa en massa djur, som hon hade köpt liksom för att hon blev manisk och köpte massa grejor och då köpte hon en massa djur och det var mitt fel, tydligen. Och så var det mitt fel eftersom jag hade fötts också. Hon hade "aldrig varit sjuk tidigare" liksom. Mamma var tydligen i en positiv fas, eller var det var hon hittade på, när jag hade fötts, och jag "borde inte ha fötts" och en massa såna grejor. Flicka

14 år

Oro - förälderns suicid

När det händer om och om igen, och de ringer, "ja, nu är han borta, och nu är han någonstans, och nu har polisen hittat honom, nu ligger han på sjukhus", det blir så liksom... i somras så trodde vi också att han var död, för de hade ... en hel natt så letade de, och vi visste inte var han var, en hel natt, och sen på morgonen så "ja, nu är han hittad". Och det... det är en så konstig känsla, liksom, bara att försöka tänka sig att inte ha någon pappa, och sen har man honom igen, liksom. Det ... jag har ju tänkt, trott, massor med gånger att han var död, liksom. Det är ju ganska konstigt... ... ibland så känns det ju nästan som man bara "usch, jag önskar att han var det", alltså, det är ju inte så, att man vill det, men bara att man skulle vilja bli av med problemet, liksom, så. Men det... Jag vill ju inte att han ska dö, men (suck/ledset skratt) ja...

Flicka 12 år

Rädsla

Ja, alltså när han... Jag ser ju bara på hans blick, liksom, att han ... om han... även om han inte har ... jag har sett honom när han har psykosor, så då ser ju jag att han inte mår bra på en gång, när han kommer in, jag ser på hur han går och jag ser på hur han tittar på en, liksom, kroppsspråk och allting, jag är ju så van, så att jag... Och då, liksom, hugger det ju till, sådär, man blir jätterädd på en gång. ... det otäcka är att det är liksom min egen pappa som förändras, att ... det är just det att han inte är samma person längre, när han blir sjuk.

Flicka 13 år

Omvända roller, ansvarstagande

(jfr Young Carers Saul Becker 2006)

- *Jag var orolig för hon hade såna perioder när hon var jätteledsen och nere och så*
- *Var det du som skulle muntra upp henne då?*
- *Mmm, det var bara jag som kunde göra det då. Hon behövde mig då. Jag firade varannan jul hos mamma och varannan hos pappa, också. Det var min tur att fira hos pappa och då började hon gråta och jag kunde inte lämna henne ensam och så där, så då gjorde jag inte det heller.*
- *Du stannade hemma och tog hand om henne?*
- *Mmm*
- *Har du tagit ansvar för din mamma?*
- *Mmm, det är jag som är lite mamma för henne.*

Flicka 14 år

Vad hjälper?

- En **stödjande andraförälder** - allra viktigast
- **Kunskaper** och förklaringar till förälderns problem
- Öppenhet - att få tala om problemen, **skratta**
- Delade erfarenheter - träffa andra, **stödgrupp**
- En positiv **skolsituation** - ger självförtroende
- Förtroendefulla **relationer** – kamrater, vuxna
- Intressen och annat som ger **glädje**
- Negativa erfarenheter kan ge **styrka och empati med andra** om man får stöd.

Vad sa barnen om gruppen?

- Känsломässig lättnad - jättebra att förstå att man inte är ensam
- Aha-upplevelser – förstod att det är ”sjukdomen som gör det”
- Igenkännande – flera berättade om samma konstiga beteende hos föräldrarna
- Förståelse och accepterande – man får leva med att det nog kommer att hända igen
- Kraft att säga ifrån till föräldern
- Befrielse från skuldkänslor

Olika slags barndomar

- **Välordnad barndom** – känslomässiga påfrestningar största problemet
- **Komplicerad barndom** – föräldrakonflikter, oförmåga att samarbeta, skydda och stödja barnet
- **Problemtyngd barndom** – andra problem i familjen, andraföräldrarnas missbruk, ekonomi, syskon med problem
- **Utsatt barndom** – ingen fungerande förälder, bristfälliga professionella insatser.

Sammanfattning

- Svårare för barnen om mamma har problem än om pappa har det
- Föräldrarnas förmåga att samarbeta om barnen av avgörande betydelse
- Barn behöver minst en välfungerande förälder som kan ge skydd, stöd och omsorg och företräda barnet.
- Samhället är en dålig förälder
- Både barn och föräldrar behöver stöd - tex Beardslees familjeintervention, Föra barnen på tal, stödgrupp, föräldrautbildning osv.

Ny lag från 2010 01 01 (Lex Therese)

Hälso- och sjukvårdslagen (HSL) § 2 g:

Hälso- och sjukvården ska särskilt beakta ett barns behov av information, råd och stöd om barnets förälder eller någon annan vuxen som barnet varaktigt bor tillsammans med

- 1. har en psykisk störning eller en psykisk funktionsnedsättning,
- 2. har en allvarlig fysisk sjukdom eller skada, eller
- 3. är missbrukare av alkohol eller annat beroende- framkallande medel.
- Detsamma gäller om barnets förälder eller någon annan vuxen som barnet varaktigt bor tillsammans med oväntat avlider. (Lag 2009:979).